

Γεωργία Η. Χαριτίδου, δ. φ.

Γυναικεία πορträίτα στον *Γιούγκερμαν* του Μ. Καραγάτση

Ο *Γιούγκερμαν* είναι ένα από τα πιο γνωστά στο ευρύ κοινό έργα του Μ. Καραγάτση, κυρίως λόγω της τηλεοπτικής του παρουσίασης τόσο από τη μεταπολιτευτική κρατική τηλεόραση όσο και από ιδιωτικό κανάλι (ANT1), σε επανέκδοση, πριν από λίγα χρόνια. Είναι γνωστό, όμως, το έργο και λόγω του θορύβου που προκάλεσε, όταν άρχισε να εκδίδεται το 1937 σε συνέχειες στο περιοδικό «Νέα Εστία», και πολλοί συνδρομητές διέκοψαν τη συνδρομή τους γιατί θεώρησαν ότι το συγκεκριμένο μυθιστόρημα φθείρει «τα χρηστά ήθη» των κοριτσιών τους.

Πράγματι, την εποχή, ιδιαίτερα, που δημοσιεύθηκε το συγκεκριμένο μυθιστόρημα, εποχή του μεσοπολέμου, μεταβατική, προκάλεσε πολλές συζητήσεις και κριτικές αντιφατικές λόγω της ελευθεροστομίας του και της θεματικής του. Αλλά και γενικότερα, τον Καραγάτση, με βάση το συνολικό του έργο, κριτικοί της εποχής του τον αποκάλεσαν σεξιστή, μισογύνη ακόμη και πορνογράφο¹, απόψεις που περιορίστηκαν τα μετέπειτα χρόνια που εξακολούθησε όχι μόνο να διαβάζεται αλλά και να δεσπόζει και να κερδίζει συνεχώς θαυμαστές-αναγνώστες². «Ο σεξουαλισμός του», υποστηρίζει σύγχρονος κριτικός³, «προκαλούσε και μαγνήτιζε συνάμα ... και η πεζογραφία του συνδυάζει το λαϊκό με το μοντέρνο». Ιδιαίτερα για τον *Γιούγκερμαν* έχουμε και καταγεγραμμένες μαρτυρίες γνωστών συγγραφέων⁴ αλλά και άλλων αναγνωστών που σημειώνουν ότι σε νεαρή ηλικία, 14-15 ετών, καταβρόχθισαν στην κυριολεξία το δίτομο έργο.

Είναι, πάντως, γεγονός ότι είναι γενικότερα αποδεκτή η άποψη ότι ο Μ. Καραγάτσης σε αρκετά ζητήματα πήγε αντίθετα στο ρεύμα της εποχής του, αντίθετα στα καθιερωμένα, τα δεδομένα και τον αστικό καθωσπρεπισμό της γενιάς του, με κύρια χαρακτηριστικά της γραφής του την τάση απομυθοποίησης της πραγματικότητας και το ενδιαφέρον για τη βιολογία και την επίδρασή της στον άνθρωπο, στοιχεία που προσδίδουν στην πεζογραφία του νατουραλιστική καταγωγή⁵.

Στον *Γιούγκερμαν* λοιπόν, που πολλοί θεωρούν ότι είναι το πλέον αντιπροσωπευτικό έργο του συγγραφέα και μάλιστα ταυτίζουν τον κεντρικό ήρωα με τον συγγραφέα, παρουσιάζεται η περιπέτεια της ζωής του Γιούγκερμαν, του ξεριζωμένου από την πατρίδα του ήρωα ο οποίος χαρακτηρίζεται από δίψα για ερωτική και οικονομική κυριαρχία, είναι τολμηρός, κυνικός, χωρίς αρχές και γενικότερα εκφράζει την αμαρτωλή πλευρά της ζωής. Η κυρίαρχη ερωτική επιθυμία του πρωταγωνιστή και οι σεξουαλικές εμμονές του συνδέονται με μια ποικιλία γυναικείων χαρακτήρων. Γυναίκες κάθε ηλικίας και κάθε κατηγορίας κινούνται γύρω από τον πρωταγωνιστή αλλά και άλλα δευτερεύοντα πρόσωπα του μυθιστορήματος συμβάλλοντας στην πλοκή του μύθου, πολύ συχνά μέσα από αντιθετικές καταστάσεις

¹ Βλ. Ε. Κοτζιά «Το έργο του Μ. Καραγάτση ως προάγγελος λογοτεχνικού λαϊκισμού», *Ιδεολογία και ποητική*, Πρακτικά Συνεδρίου, 4-5 Απριλίου 2008, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2010, σ. 161.

² Βλ. Ν. Κοκκινάκη, «...» *Προ(σ)κλήσεις- χρονικό αναγνώσεων*, επιμ. Γ. Η. Παπιάς, *Περί Τεχνών*, Πάτρα 2002, σ. 89.

³ Βλ. Δ. Τζόβας, «Λαϊκός και μοντέρνος. Η διάρκεια του Καραγάτση», *Ιδεολογία και ποητική*, Πρακτικά Συνεδρίου, 4-5 Απριλίου 2008, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2010, σ. 313.

⁴ Μ. Δούκα «Ένας αντι-σχολικός συγγραφέας!», *Νέα Εστία*, τχ. 1729, τόμ. 148, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2000, σ. 845.

⁵ Χ. Ντουνιά, «Όψεις του έρωτα στον Μ. Καραγάτση», Πρακτικά Συνεδρίου ό. π., σ. 180.

αλλά και ακρότητες. Η έντονη γυναικεία παρουσία δικαιολογείται και από το γεγονός ότι ο ίδιος ο Γιούγκερμαν δηλώνει ότι έχει αδυναμία στον ποδόγυρο και στους δύο τόμους.

Ωστόσο, όλες οι γυναικείες μορφές υπάρχουν για να προσδιορίσουν τους άνδρες στους οποίους κάθε ερωτική φαντασίωση και σεξουαλική εμμονή επιτρέπονται και θεωρούνται ότι κινούνται σε φυσιολογικό επίπεδο. Στο θέμα της θέσης της γυναίκας ο Καραγάτσης μάλλον ακολουθεί τα δεδομένα της εποχής του που τη θέλουν να κατέχει μειονεκτική θέση σε σχέση με τον άνδρα και συνεπώς μεροληπτεί σε βάρος του γυναικείου φύλου που στον Γιούγκερμαν το χρησιμοποιεί για να αποκαλύψει τα κακώς κείμενα της καθημερινής κοινωνικής πραγματικότητας. Τη μεγάλη και πλούσια ποικιλία των γυναικείων μορφών του συγκεκριμένου έργου που ωστόσο έχουν κυρίως δευτερεύοντες ρόλους και καθορίζονται από τη ανδρική σεξουαλικότητα, αξίζει να προσεγγίσουμε αναλυτικά, ώστε να δούμε τι ακριβώς προβάλλεται σε σχέση με το γυναικείο φύλο στο μυθιστόρημα.

Συγκεκριμένα, διατρέχοντας και τους δύο τόμους μπορούμε να διακρίνουμε κάποιες κατηγορίες γυναικών να υπερτερούν κυρίως στον ελλαδικό χώρο αλλά και στη Ρωσία από όπου μετανάστευσε ο κεντρικός ήρωας, ο Γιούγκερμαν.

- Μια βασική τέτοια κατηγορία είναι **οι γκουβερνάτες –οι καμαριέρες-υπηρέτριες** ή και οι **εργάτισσες**, οι εξαρτημένες εργασιακά από το ανδρικό φύλο το οποίο κινεί και κάθε δραστηριότητα οικονομική και σχετική με το χρήμα μέσα στο αστικό σπίτι που έχει τη δυνατότητα να απασχολεί αυτές τις κατηγορίες εργαζομένων.

Οι γκουβερνάτες, λοιπόν, που είχαν σχέση με το μεγαλοαστικό περιβάλλον της Ρωσίας του τέλους του 19^{ου} αιώνα και ανέλαβαν τη διαπαιδαγώγηση του Γιούγκερμαν παρουσιάζονται και οι δύο ως ακατάλληλες. Η μία, η μισ **Μόρτιμερ**, η θεοπάλαβη αγγλέζα δασκάλα που ενώ είχε αφιερώσει τη ζωή της στο να διαπλάθει ακέραιους χαρακτήρες, απέτυχε στο έργο της, αφού μαθητής της κατέληξε στη φυλακή, γεγονός που την οδήγησε σε καταθλιπτική μελαγχολία και τελικά στην αυτοκτονία. Η δεύτερη, η μαμζέλ **Ελίζ Γκαρώ**, η αμόρφωτη εικοσιδιάχρονη, και αυτή ήταν ακατάλληλη για το ρόλο της, αφού δεν προσέφερε τίποτε ως γκουβερνάτα ούτε εξάλλου είχε τα προσόντα, και λειτουργούσε ως ερωμένη του πατέρα. Και η Ελίζ Γκαρώ όμως οδηγήθηκε στο θάνατο. Στην περίπτωση της ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη από το αφεντικό κατέληξε σε απόξεση από πρακτικό γιατρό και τελικά σε θανατηφόρα αιμορραγία. Το τραγικό, ανήθικο και μεμπτό είναι ότι, έναντι αμοιβής ανακοινώθηκε πολύ φυσικά ότι πέθανε από οξεία σκωληκοειδίτιδα⁶. Το χρήμα του γέρου αφεντικού, του πατέρα του, λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο και σε σχέση με τις καμαριέρες – **υπηρέτριες** που όλες τους είχαν περάσει από το κρεβάτι του⁷. «Όταν τον έπιανε λαγνεία ακατάσχετη (ζαλισμένος από το ποτό που κατανάλωνε), φώναζε τις υπηρέτριες, τις περιβουτούσε βάρβαρα, τυραγνώντας τες με τα διεστραμμένα γεροντικά του χάρδια». Μεταξύ των υπηρετριών αναφέρονται η **Αντόνια** που «της ήταν αδύνατο να αρνηθεί οτιδήποτε σε οποιονδήποτε άνδρα. Δεν είχες παρά να την τσιμπήσεις στα ψαχνά για να λιγωθεί» η οποία μάλιστα με ευχαρίστηση αποτέλεσε και την πρώτη ερωτική εμπειρία του έφηβου Γιούγκερμαν, ενώ η νεαρή υπηρετιούλα, η **Σάσα** ικανοποιούσε τις ορέξεις του γέρου αφεντικού «επειδή το αφεντικό καλοπλήρωνε αυτού του είδους τις υπηρεσίες».

⁶ Μ. Καραγάτσης, *Γιούγκερμαν*, Α' τόμ., Βιβλιοπωλείον της Εστίας, σ.126-27.

⁷ Ό. π., σ. 123.

Με τον ίδιο τρόπο λειτουργούσε ως αφεντικό, ακολουθώντας το παράδειγμα του πατέρα του και ο Γιούγκερμαν ο οποίος «περιβούτηξε όλες τις υπηρέτριες από 40 χρονών και κάτω. Όταν τις βαρέθηκε, άρχισε να βάζει χέρι στις **εργάτισσες**. Δεν έβρισκε σοβαρή αντίσταση». Αλλά και στην Ελλάδα ο πρωταγωνιστής μας, όταν εξελίχθηκε οικονομικά και κοινωνικά και διέθετε υπηρέτρια, την **Αντιόπη**, τη χρησιμοποιούσε και αυτήν για να ικανοποιεί τις σεξουαλικές επιθυμίες. Και η Αντιόπη ήταν πάντα εκεί, έτοιμη και πρόθυμη να εκτελέσει και αυτό το καθήκον. Αλλά και οι εργάτισσες στην Ελλάδα «τα ζουμερά φρούτα αποζητούσαν μόνα τους να τα σιάξουν με το αφεντικό⁸». Αξίζει να αναφερθεί στην κατηγορία αυτή η περίπτωση της εργάτριας με την οποία τα έφτιαξε ο γιος ενός εργοστασιάρχη και το περιστατικό το εκμεταλλεύτηκε το ΚΚΕ και μίλησε για «ασυνείδητους μπουρζουαζίες που εκβιάζουν τα κορίτσια της φτωχολογιάς⁹». Τελικά εξασφαλίστηκε αποζημίωση 20000 στο θύμα, μολονότι επρόκειτο, όπως σημειώνει ο Καραγάτσης, για «μια παλιοβρώμα που έβγαζε τα μάτια της με όλο τον κόσμο δωρεάν και καυχιόταν πως είχε γνωρίσει όλα τα σερνικά του εργοστασίου¹⁰».

Αλλά και ο Γεώργιος Μάζης, ψυχίατρος-ψυχαναλυτής στη Βιέννη, δευτερεύον πρόσωπο στην πλοκή του μυθιστορήματος, όμορφο αρσενικό που «η αγάπη των γυναικών ήταν γι αυτόν κάτι το καθημερινό, το τρεχούμενο, μια ζωική λεπτομέρεια για την οποία δεν ξόδεψε ποτέ ούτε δράμι φαιάς ουσίας¹¹», ικανοποιεί τις ορέξεις του με τις διάφορες καμαριέρες σε σημείο που μπερδεύει την προηγούμενη με την επόμενη (την Βαλερί με την Σίσυ).

Η κατηγορία αυτή των γυναικών που έρχεται και επανέρχεται σε όλο το έργο λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο. Πρόκειται για γυναίκες οικονομικά εξαρτημένες από τους άνδρες- αφεντικά οι οποίοι τις θεωρούν κτήμα τους και τις χρησιμοποιούν σεξουαλικά ενώ οι ίδιες είτε αποδέχονται από ανάγκη το ρόλο αυτό είτε θεωρούν δεδομένη τη θέση τους αυτή και ανταποκρίνονται ακόμη και με ευχαρίστηση.

- Μια ακόμη κατηγορία που προσδιορίζεται επίσης από το ανδρικό φύλο και κινείται και υπάρχει γύρω από αυτό για να το εξυπηρετεί και να το ικανοποιεί είναι οι γυναίκες που ζουν προσφέροντας το κορμί τους, «τα βρωμοθήλυκα των λαϊκών συνοικιών που έβγαζαν τα μάτια τους για δύο ρούβλια» στη Ρωσία, μπαλαρίνες και χορεύτριες που παράλληλα εξυπηρετούσαν τους πελάτες ή και «επαρχιώτισσες λιμασμένες και χωριάτισσες που έψαχναν για περιπέτειες στον Πειραιά», μόλις εξασφάλιζαν λίγο χρόνο χωρίς τους άνδρες τους.

Μπαλαρίνα ήταν η **Γιαρμίνσκα**¹² η οποία ήταν ερωμένη πολυτελείας, αφού μια φορά την εβδομάδα συναντιόταν με τον τσάρο Νικόλαο Β΄ και τις άλλες ημέρες ήταν κάπως πιο μόνιμη ερωμένη, του Γιούγκερμαν. Μεσιακή ερωμένη ήταν και η **Αννούσα**¹³ που την είχαν από τρεις ημέρες ο Γιούγκερμαν (Δευτ. Τετ. Παρασ.) και ο φίλος του Τουρρανέβσκυ, ενώ την Κυριακή είχε ρεπό. Όταν η Αννούσα έμεινε έγκυος, οι δύο εραστές, όντας μεθυσμένοι και μη ξέροντας τίνος ήταν το παιδί, αποφάσισαν να βάλουν κλήρο για το ποιος θα την παντρευτεί. Ο κλήρος έπεσε στον Γιούγκερμαν ο οποίος και την παντρεύτηκε και συνέχισαν να την

⁸ Ο. π., σ. 567.

⁹ Ο. π., σ. 563.

¹⁰ Ο. π., σ. 567.

¹¹ Ο. π., σ. 298.

¹² Ο. π., σ. 149.

¹³ Ο. π., σ. 154.

έχουν μεσιακή ερωμένη. Η Αννούσα, και όταν μετά από καιρό ξαναβρέθηκε με τον Γιούγκερμαν και έμεινε υπό την προστασία του, έχοντας και μία κόρη αγνώστου επίσης πατρός, συνέχισε μαζί με την κόρη της την αμαρτωλή ζωή, ώσπου τελικά πέθανε από συγκοπή στο κρεβάτι ύποπτου ξενοδοχείου, στοιχείο που, βέβαια, δεν έγινε γνωστό έναντι πληρωμής των εμπλεκομένων.

Οι δύο αυτές κατηγορίες γυναικών παρουσιάζονται στο μυθιστόρημα χωρίς προσωπικά στοιχεία, ως αντικείμενα που αποκτώνται με χρήματα και εμπλέκονται στη ζωή των ανδρών καθρεφτίζοντας τον ανδρισμό τους και την εξουσία τους. Οι γυναίκες αυτές υπάρχουν για να προβάλουν την ανδρική σεξουαλικότητα η οποία κυριαρχεί, χωρίς να τίθεται θέμα δικής τους επιθυμίας και σεξουαλικότητας. Η κατάσταση αυτή εμφανίζεται ως εντελώς φυσική έως και δεδομένη για την αστική τάξη η οποία και με αυτόν τον τρόπο επιβεβαιώνει τη δύναμη και την κυριαρχία της.

- Μια τρίτη κατηγορία γυναικών που επίσης εξυπηρετούν την αρρενωπότητα και την κυριαρχία του ισχυρού φύλου, χωρίς όμως εξάρτηση οικονομική αλλά με δική τους επιλογή και επιθυμία και με βάση τις προσωπικές τους επιδιώξεις είναι οι γυναίκες που ανήκουν σε μια ανώτερη τάξη, η ζωή τους είναι ανιαρή και βρίσκουν διέξοδο σε ερωτοτροπίες και προκλήσεις και συχνά και σε ακραίες καταστάσεις. Άλλες από αυτές είναι ανύπανδρες και άλλες παντρεμένες και μητέρες, άλλες αποζητούν την περιπέτεια και την αλλαγή και άλλες κοιτάζουν να συνδυάσουν το τερπνόν μετά του ωφελίμου.

Στην κατηγορία αυτή ανήκει πρώτη απ' όλες η μητέρα του Γιούγκερμαν, η **Λίλυ** η οποία στο μεγαλοαστικό περιβάλλον της Ρωσίας παντρεύτηκε τον πατέρα του δεν είχε όμως καμία ουσιαστική σχέση μαζί του και στα διαμερίσματά της δεχόταν μόνιμα τον εραστή της – ακόμη και μπροστά στα μάτια των παιδιών της. Αφήνεται μάλιστα να εννοηθεί στο μυθιστόρημα ότι ο Γιούγκερμαν είναι παιδί του εραστή. Στην περίπτωση της Λίλυσ δεν υπάρχει μόνο το θέμα της συζυγικής απιστίας αλλά και η αδιαφορία για τα παιδιά της τα οποία τελικά εγκατέλειψε ακολουθώντας τον εραστή. Η κατάσταση αυτή φαίνεται καθαρά ότι επηρέασε καθοριστικά τον κεντρικό μας ήρωα που «σε κάθε γυναίκα βλέπει τη μάνα του και θέλει να την εκδικηθεί»¹⁴ και ο οποίος στο τέλος του έργου, που αποτελεί και τέλος της ζωής του, ζώντας σε μια φαντασίωση υπό την επήρεια του αλκοόλ ασχολείται με τη μητέρα του και επικοινωνεί μαζί της.

Τη συζυγική πίστη ξεχνούσε, κάνοντας εκλεκτές επιλογές και ζώντας ωραίες περιπέτειες και η κ. **Λίνα**¹⁵, σύζυγος εργοστασιάρχη, όταν ταξίδευε στο εξωτερικό και βρισκόταν μακριά από το σπίτι της, όπως και η κ. **Αντωνοπούλου Λιλή**¹⁶, η οποία υπέπεσε και αυτή στον πειρασμό της εξωσυζυγικής περιπέτειας με τον Γιούγκερμαν, τον πεισματάρη αρσενικό που «μπουχτισμένος μα και αχόρταγος από το γυναικείο κρέας τριγύρναγε τις νύχτες γυρεύοντας καινούριες περιπέτειες».

Από καλή φαμίλια ήταν και η **Κική**, «το άνηβο δεκαπεντάχρονο πράγμα που είχε μέσα του χίλιους διεστραμμένους διαβόλους, αρρωστημένη ιδιοσυγκρασία» και στο ερωτικό παιχνίδι έδειχνε απόλυτη αδιαφορία αλλά το επεδίωκε συστηματικά.

- Στην ίδια κατηγορία μπορούμε να εντάξουμε και τις γυναίκες που κυκλοφορούσαν στη βίλα των πλούσιων Σκλαβογιάννηδων, σε περίοδο διακοπών και αναζητούσαν με διάφορους τρόπους ερωτικά- σεξουαλικά παιχνίδια και περιπέτειες. Η **Έφη**, για παράδειγμα, την «έπεσε» αποκάλυπτα

¹⁴ Βλ. Ζ. Μαμαλάκη, «Εγκληματισμός κάτω από το Φοίβο. Βασίλης Κάρλοβιτς Γιούγκερμαν», Πρακτικά Συνεδρίου, ό. π., σ. 899.

¹⁵ Καραγάτσης, ό. π., Α' τομ., σ. 586.

¹⁶ Καραγάτσης, ό. π., Β' τομ., σ. 212.

στον Γιούγκερμαν για να αναρωτηθεί, την τελευταία νύχτα που πέρασαν μαζί «τι κέρδισε που του δόθηκε όπως σε τόσους άλλους» και να του ομολογήσει ότι «ο κακός δαίμονας τη σπρώχνει στις εύκολες ηδονές». Στη βίβα όμως κινείται και δρα και η όμορφη **Ντάινα ή Ντίνα**, η κόρη του ιδιοκτήτη, η γυναίκα – σεξ την οποία ο Γιούγκερμαν θέλει πολύ σαρκικά, η ίδια τον προκαλεί και παίζει μαζί του, ενώ οι γονείς της επιδιώκουν τη μεταξύ τους σχέση για λόγους οικονομικούς. Η Ντίνα, μέσα στο πλήθος των γυναικών του έργου και των γυναικών του κεντρικού ήρωα, είναι ένα από τα δύο σημαντικά στη συναισθηματική ζωή του Γιούγκερμαν γυναικεία πρόσωπα που λειτουργεί ως μαγνήτης που γεννάει το ανακάτεμα της κυρίαρχης επιθυμίας με το παθιασμένο πείσμα¹⁷ της, η οποία δεν πέφτει εύκολα και τελικά θα αποκαλυφθεί ότι είχε σχέση με τον καλύτερό του φίλο (τον Καραμάνο).

Λίγο διαφορετική είναι η περίπτωση της κ. Μαρίκας, της μπουλουκούλας με το άσπρο δέρμα και το χαριτωμένο μουτράκι, που απατά το σύζυγό της και με τον διευθυντή του και με τον Γιούγκερμαν από υπολογισμό. Στην “κερατοσύνη” του ο σύζυγός της και φίλος του Γιούγκερμαν όφειλε το διορισμό του. Ο υπολογισμός λειτουργεί και στην περίπτωση της δεσποινίδος Λουλού, της δευτεροετούς φοιτήτριας “που εύρισκε μια κάποια ικανοποίηση στην αγκαλιά του πειραιώτη έμπορα που είχε αρκετό παρά κατευναστικό των δικών της ανησυχιών”.

- Υπάρχουν όμως και οι γυναίκες με συμπεριφορά σεξουαλική που προσομοιάζει στην ανδρική, όπως η μισ Mac-Lee, η γυναίκα που δημιούργησε το παγκόσμιο νόημα του σεξ-απτήλ, η σταρ του Χόλυγουντ, στην οποία οι ακρότητες ξεπερνούν κάθε όριο αφού είχε 73 εραστές σε 5 χρόνια, δοκίμαζε σε μια βραδιά τον έρωτα 6 διαφορετικών αρσενικών, επιδιδόταν σε όργια και δεχόταν τους καλεσμένους της χωρίς φύλλα συκής¹⁸. Είχε ό τι επιθυμούσε και αυτό την οδήγησε σε απίστευτη ανία και αρρώστεια.

Κοντά σ’ αυτά τα νυμφομανή όντα υπάρχουν και οι εύκολες κατακτήσεις που δεν ανήκουν στην κατηγορία της πόρνης αλλά υποκύπτουν αμέσως σε περιπτώσεις ανδρών ισχυρών και καταξιωμένων όπως η ουγγαρέζα Βίλμα Ντοχάνου που με μεγάλη ευχαρίστηση με τις πρώτες κουβέντες, δέχεται να γίνει οδηγός-άγγελος του Γιούγκερμαν.

Αξίζει να σημειωθεί πως γενικότερα, στο μυθιστόρημα είναι εμφανής η προτίμηση των ανδρών- αφεντικών στα τρυφερά μικρά κορίτσια που ελκύουν ιδιαίτερα τους μεγαλύτερους σε ηλικία οι οποίοι τις γυναίκες των 24 και 35 ετών τις θεωρούν μεγάλες.

- Στον αντίποδα όλων αυτών των γυναικών που μικρές ή μεγαλύτερες, δούλες ή αστές, παντρεμένες ή ελεύθερες ερωτοτροπούν είτε για λόγους συμφέροντος είτε για να περάσουν καλά, υπάρχει και η κατηγορία των γυναικών των σεμνών, των άσπιλων που ερωτεύονται αλλά δεν ενδίδουν εύκολα¹⁹, αναζητούν το ιδανικό ταίρι και την αιώνια αγάπη. Είναι οι γυναίκες που ζουν για να προσφέρουν και έχουν περιορισμένες απαιτήσεις. Αποτελούν, όμως, μειοψηφία μέσα στον πλούτο των γυναικείων μορφών του έργου και είναι πρόσωπα χωρίς άγρια ένστικτα, δεν έχουν καμία σχέση με την αμαρτωλή πλευρά της ζωής και συνεπώς δεν συνδέονται με σεξουαλικές περιγραφές και παρουσιάσεις αλλά με συναισθήματα αληθινά, απλές ανθρώπινες καθημερινές καταστάσεις μακριά από βιαιότητες και ακρότητες. Η περιορισμένη παρουσία

¹⁷ Μαμαλάκη, ό. π. σ. 899.

¹⁸ Καραγάτσης, ό. π., Α΄ τομ., σ. 353.

¹⁹ Ε. Γιαννακάκη, «Διαβάζοντας τον Καραγάτση», Πρακτικά Συνεδρίου, ό. π., σ. 330.

των αγνών απλών γυναικών ίσως έχει σχέση, όπως αναφέρεται σε μελέτη²⁰ «με την επιλεκτική προτίμηση του συγγραφέα μόνο προς τη μια πλευρά της ζωής, υπαρκτή ασφαλώς, την αμαρτωλή, ίσως από αντίδραση στην υποκριτική σεμνοτυφία της άλλης». «Μαστροπείες, οφθαλμοπορνείες, γεροντολαγνείες και μύριες όσες διαστροφές, που θα μπορούσε να συναντήσει κανείς μόνο σε ειδικά εγχειρίδια σεξολογίας, κυριεύουν την αφήγησή του δίνοντάς της έναν χαρακτήρα σεξουαλικού πανηδονισμού»²¹.

Στα σεμνά λοιπόν γυναικεία πορτρέτα εντάσσονται οι δυο γεροντοκόρες νοικοκυρές του Γιούγκερμαν, η μεγάλη, η **Ασπασία** και η νεότερη, **Αλκμήνη** που ζούσαν στωικά την περιορισμένη τους ζωή προσφέροντας στους άλλους και ιδιαίτερα στον αδερφό τους που τις συντηρούσε και απέναντι στις οποίες ακόμη και ο κυνικός, αμαρτωλός Γιούγκερμαν στέκεται με δέος και αναγνωρίζει την αγνότητα της ψυχής τους.

Στις σεμνές και μη σεξουαλικές υπάρξεις ανήκει και η δεύτερη και σημαντικότερη γυναίκα (εκτός από την δυναμική, ανήθικη Νταϊάνα) που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ζωή του κεντρικού ήρωα, η φτωχή, ασθενική- φθισικιά **Βούλα** η οποία χωρίς να έχει κάποια εξαιρετική εμφάνιση, σε αντίθεση με όλες τις άλλες γυναίκες που κινούνται γύρω από τον ήρωά μας, θα αποτελέσει το γαλήνιο λιμάνι του, θα τον κάνει να αισθανθεί τρυφερότητα, αγάπη, αληθινά συναισθήματα για το άλλο φύλο. Η σχέση όμως αυτή δεν έχει ευτυχή κατάληξη (λίγο μετά την πρώτη και μοναδική συνέντευξη τους η Βούλα πεθαίνει), όπως δεν έχουν ευτυχή κατάληξη γενικότερα οι ερωτικές σχέσεις στον Καραγάτση. Μάλλον δεν είναι τυχαία στο μυθιστόρημα η διεκδίκηση της ασήμαντης και φτωχής Βούλας και από δεύτερο, ισχυρό ωραίο και με πάμπολλες κατακτήσεις επίσης στο γυναικείο φίλο άνδρα, τον πάλαι ποτέ αρραβωνιαστικό της Γεώργιο Μάζη. Η άρνηση της πιστής στα αισθήματά της Βούλας ενισχύει τη διεκδίκηση του Μάζη και καθιστά τη Βούλα γυναίκα σύμβολο στο έργο.

Μικρή αναφορά γίνεται και σε κοπέλες που αναζητούν γαμπρό και τονίζεται το σημαντικό ζήτημα της προίκας για τα κορίτσια των φτωχών οικογενειών, όπως στην περίπτωση της Νίτσας και της **Νινίκας** που ήταν αδελφές της Βούλας. Αξίζει να αναφερθεί και η περίπτωση της **Πελαγίας** της κοπέλας που πέταξε τα ράσα για να παντρευτεί τον καλό της, περίπτωση που αναφέρεται απλά σε δυο γραμμές για να δώσει το στίγμα του ζευγαριού που εξελίχθηκε οικονομικά, ενώ γενικότερα ερωτικά πάθη, ερωτικές τρέλες και σχέσεις καταστροφικές δεν υπάρχουν στο μυθιστόρημα.

Συνοψίζοντας την ενασχόληση αυτή με τα γυναικεία πορτρέτα του *Γιούγκερμαν*, μπορούμε απλά να επιμείνουμε σε μερικές βασικές διαπιστώσεις που αφορούν το συγκεκριμένο έργο.

- Η γυναικεία παρουσία είναι έντονη στο έργο αλλά κινείται στην περιφέρεια, γύρω από το κυρίαρχο ανδρικό στοιχείο
- Είναι εμφανής η μεροληψία σε βάρος των γυναικών και η θεώρησή τους με βάση την ανδρική νοοτροπία και στάση της εποχής
- Προβάλλεται η αμαρτωλή πλευρά του γυναικείου φύλου
- Οι περισσότερες γυναικείες μορφές στο έργο είτε ανήκουν στην αστική τάξη είτε υπηρετούν την αστική τάξη, είτε είναι μητέρες είτε γυναίκες κοινές, ερωτοτροπούν και υπάρχουν για να πλαισιώσουν σκηνές και διηγήσεις καθαρά σεξουαλικού περιεχομένου και να τονώσουν τον ανδρισμό των ηρώων και την κυριαρχική τους δύναμη. Συχνά αυτό

²⁰ Βλ. Δ. Νικορέτζος, «Μ. Καραγάτσης, Ένας αλκοολικός του ερωτικού ενστίκτου», *Νέα Εστία*, τχ. 1536, Αθηνά 1991, σ. 365.

²¹ Ο. π. σ. 871.

γίνεται με τρόπο προκλητικό και ακραίο. Συχνά επίσης τα γυναικεία πρόσωπα μπαίνουν σε ένα παιχνίδι με το ισχυρό ανδρικό φύλο και παλεύουν με πείσμα και διάφορους τρόπους για να πετύχουν τους στόχους τους.

- Οι λίγες αγνές, ηθικές μορφές ανήκουν στην κατώτερη τάξη.

Τελικά ο πρωτοπόρος για την εποχή του Καραγάτσης που είδε ειρωνικά και κριτικά πολλά από τα δεδομένα της εποχής του και δε δίστασε στο έργο του να τα στηλιτεύσει στο θέμα της γυναικείας παρουσίας μάλλον δεν έκανε καμία υπέρβαση και δεν προχώρησε μπροστά σε σχέση με την εποχή του παρά μόνο στο επίπεδο της παρουσίασης της ωμής πραγματικότητας, της αλήθειας σε όλο της το μεγαλείο, σε σχέση με τη θέση της αμαρτωλής όμως γυναίκας στην εποχή του.

Μήπως όμως και σήμερα, 70 χρόνια μετά την κυκλοφορία του *Γιούγκερμαν*, έχουν λυθεί και αντιμετωπισθεί όλα τα ζητήματα τα σχετικά με το γυναικείο φύλο και έχει επιτευχθεί σε όλες τις περιπτώσεις η ισότητα;

Σας ευχαριστώ
Λάρισα, 19-6-2010